

JURNAL

PENTRU PERSOANELE ȘTIINȚELOR NATURALE ȘI EXACTE

în toate clasele.

Pedagogic

de

Profesor Doktor I. I. Baran.

№ 47.

(Anul întâi)

București.

Decembrie 15. 1856.

Conținut: Kwestiuni dietetice. — Despre băștăniile sniptoase. — Zăcărașii și istoria lor naturală.

Kwestiuni dietetice.

Despre băștăniile sniptoase.

Băștăniile alcoolice sniptoase este unul și sămănător mai la toți popoarele. Din timpuri ce mai antici răsim, că oamenii lor le e plăcută băștăniile alcoolice amestecate, ba încă și nora le e plăcută și numai a se amesteca și a se și îmbăta: băștăniile se făcă și acum în toate zilele. Istoria Dieteticeii populilor ne arată, că poporul aș căutat diferite mijloace spre a și prokura felișimii de băștăniile alcoolice să amestecate S. E. vedem că băștăniile din Kamchatka, nemădă

a și prokura răci, care este la dânșii foarte scumpă, fiindcă și vinde Stat; d'aceia veș și fel de băștăniile alcoolice preparate din chimie otrăvite. Și rășim și poporul despre care se știe că și întrebă de loc băștăniile alcoolice, nici și știe a le prepara, și Indieni din Australia.

Afară de via din care se face vin, și și felișimii de alte noame din care poate și se prepara vin. Cele mai principale dintre dânșele și: chimie, smetă, argemone

mi Ribes; dintp' in se se poate scoate un fel de vin romiș, care ferse întokmai ka champagne. În Beresov în Rësia, femeile fak din smezr și vin foarte plăkut nemit la dînșii Anatare, pe care 'l beaș la adnprî întokmai kəm bem noi vin.

Vin de vid, care e cel mai bun, n nēmaī kē era kēnoskut pōpōlōr antīcī, va ink l' izbeaș mi 'l' pēdīaș foarte mātē Iuvenal, și astōr spītzalē, sūnea kē a vātē vin pēmasē intp' și vātōiș 200 anī; în pērnalē l' Dioklitianē, o litr de vin a kostatē aproape 2 1/2 galbeni mi vin ordinar și galben litra, kē toate astea fiekare omē, și nēste alt, bea 2 ektolitpe (200 litre) pe anș pe kīndē skēm în Franția unde se konsēm mai mātē vin de kitē în alt parte, akolo oamēni beaș, și nēste alt, nēmaī 70 litre de vin pe anș! Luculu a datē odatē și dīnē pentrē toți lokșitōrii Romei, la ačestē dīnē s'a pēsē 24,000 de mese în zliiile Romei mi pe la fie kare omē 4 litre de vin; atēnū lokșitōrii Romei eraș la nēmēr 1/2 milion. În toatē Afrika mi în țenepe în toate klīmele tponikale unde kēlțra vīcēi nē rezșamte, akolo oamēni fak vin din sēkēlē palmierelōr (kērmalelōr). O tradīiēne pōpōlar a Negriōr (Aranīōr) d' akolo zīcē, kē o maimēd mare ce aș prinsē oamēni odatē, a pēsēmptatē lībertatea ei prin invēdțtră ce ea le a datē kēm se fēk vin din sēkēlē kērmalelōr. În Japonia oamēni nē beaș vin, assemenea mi 'n Kina, kēvī imperatōrii d' akolo aș ordonatē de s'a skōș toate vīcēle ka sē fak lokē kīmpriōr de argikēlțr. Dar de kīndē oamēni aș inčetatē sē bea vin, aș inčetē a mișka opium (afionē) ka sē se imēte; ačesta s'a vātē mi la toți pōpōi în Orientē kare nē beaș vin. Omēlē are tpevīndē din timē în timē a vīta nekazrīle vīdēi mi a se inspira d' alte ideī, saș ka sē zīcēm mai bine, a se transporta intp' o alt sfer de esīstīnd; eș 'mī pōkēr ačestē sēvētoare a inimeī prin oare kare lēkrēri sniptōase; mi kīndē 'l pōpēmte vīneva d'a se imēta kē alkoōl, eș se imēta kē afionē. Lokșitōrii din Kina mi

din Japonia nē petrekē vīața lorē fērē vātēra lēkrēriōr sniptōase mi nēvīndē bea vin, kare nē 'l aș, beaș pakiș. Așa raporteaz vōiajōrēl St. Hillaire, kē în Japonia dēpē fie kare vēamkē de vēaiș, lēate șna dēpē alt, beaș și pahar de „saki,” adikē și fel de pōmē distilatē din opezē; akēm poate vīneva sē 'mī inkīvīaskē, kē Japonēzi nē kēlīvē abstinēnda (kēmptare) în vātēri sniptōase. Apōi vōiajōrēl Jules Rivière, în vōiajēl sēl kētre frontiera pēsō-kīnez, zīcē: amē fostē invitatē la și dīnē ce 'mī a datē și lēl din vēi mai notavīl ampoīași kīnezī mi la masa ačesta, toți kīnezī, aș vātē pakiș în lokē de ap.

Tartarii 'mī pēparē și fel de sniptē din lante de karp saș de kēmīl, pe care 'l nēmēskē „arako.”

Kalmūci 'mī distīlezē din lantele de iapē și alt fel de vātērē foarte sniptōasē nēmītē „kēmī.” Ačestē kēmī are rēstē mi efektē de vēa mai tare șampanie, mi opī ce streinē kare vīsiteaz vēstē pōpōr nomadē mi osmītalierēl, este invitatē a bea și pahē de kēmī; dēpē ačesta, streinēl de vine și aliātē alē kalmūkēlē mi nē 'l mai poate pēda niēi odatē, În Banatē beaș și pakiș nēmītē Șlīvovīdī fēkutē din pēne. În statele dēpē līgē rīēlē Missisīni, este foarte la modē o vātērē nēmītē „stan” fēkutē din pōmē, apē fērbīte, zaharē, kēvīoare mi vātē. Pēsēvī în Polōnia, beaș și pakiș tare fēkutē din grīș, pe care 'l pēferē de cel mai bun vin mi kare fē kīntatē în pōziile lorē pōpōlare nēmīd' lē lakrīmīle lēpēlē. În Bolīvia (din Amerīka meridīonalē) oamēni beaș pakiș mi „chicu,” o vātērē foarte amēdītoare rētitē din vragē amestekatē kē mēlaiș; mai toți Eșronei lēdē mātē ačestē vātērē pentrē rēstēlē ei celē plēkutē. Oamēni din klīmele tponikale fak vātēri sniptōase din frēktele Banane mi Aloe, îns vēa de Aloe, nē poate fi așa de plēkutē, kēvī e foarte amarē mi are o doare ka de apē stīkatē.

În Polōnia rēteskē din mīere o vātērē sniptōasē nēmītē „met”; kīndē ačestē vātē-

търъ, kape este галвенъ-роміоаръ, se інбеки-
мте, атснчі devine атітѣ de tape ми де амеңи-
тоаре ін кітѣ знѣ пахарѣ китѣ де микѣ імбатъ
маі мѣлтѣ де китѣ знѣ пахарѣ маре де вінѣ
tape. Berea este earѣ o вѣстъръ sniptѣoasъ
вѣстъ ін Европа де милионе де оамені, інсъ
ea kompinde маі пѣјинѣ алкоолѣ (sniptѣ) де
китѣ вінѣ. Челѣ дин тііѣ felѣ де бере кѣнос-
кѣтѣ ін Църmania сѣв нѣмїреа де Bueyhahn
a fost інventатѣ, o слѣгъ а берарѣлѣ Hans Soden
ін анѣлѣ 1526. Konsъмаңіsnea vereї ін тоатъ
Църmania маі кѣ seamъ ін Bavaria este пе-
ste мѣсѣрѣ. Знѣ асторѣ sniptѣалѣ зиче: ін Мо-
нахѣ, омѣлѣ а devenитѣ знѣ вѣтоїѣ де бере, ка-
pe se мїшкѣ ми чере totѣ мереѣ сѣ 'лѣ эм-
пле дин нѣоѣ. Афарѣ дин Европа рѣсимѣ ін
Нѣвїа знѣ felѣ де бере kape o fakѣ дин фї-
на знеї plante нѣмитѣ дѣла (holcus Seghum),
аної ми кинезїі fakѣ verea нѣмитѣ „Torasum“
Dap ми ін антикситате рѣсимѣ ла Aeschyles
chї Sophocles прѣкѣм ми ла Diodorѣ дин Si-
cilia ворѣеле де вінѣ де орзѣ, адикъ бере.
Нѣмаї орашѣлѣ London, konsъмъ пе totѣ
анѣлѣ, 170 милион кѣартерѣ (літре) бере нѣмитѣ
„Porter“ ми „Alet.“ O komparaңіsnea statistikъ
pentрѣ konsъмїsnea vereї інтре Анѣла ми
Skociя араѣ, кѣ Анѣла а кѣрїі попѣлаңіs-
no esta де 6 опї маі маре де китѣ аѣеа а
Skociї, konsъмъ пе анѣ де 3 опї маі мѣлтѣ
pakiш ми ромѣ, де 2 1/2 опї маі мѣлтѣ бере
ми де 2 ми 1/2 опї маі мѣлтѣ вінѣ. де китѣ
попѣлаңіsnea Skociї, kape konsъмъ де 5
опї маі мѣлтѣ viski (знѣ felѣ де sniptѣ)
де китѣ Анѣла.

Dintpe 60,000 оамені, kape анѣ neste
анѣ, se інкїдѣ ін London ін інкисорїле pentрѣ
krime ми неорїндсеї, 30,000 аѣ fostѣ
kondъшї ла аѣeste fante пеле, нѣмаї prin па-
tima বেגיעї, ми кѣ інтре 27,000 де фамиліі
скѣпѣтате, ла 20,000 апроане, непорочїреа а-
ѣеаста ера казѣтѣ prin еѣеелѣ вѣстѣрїлорѣ
sniptѣoase. Нѣ нѣмаї сѣрѣяїа, чї ми ате
реѣтѣдї адѣѣе кѣ sine вѣстѣра лѣкрѣрїлорѣ
sniptѣoase; аѣеаста vedemѣ маі кѣ seamъ ін
Danimarcka. Дѣпѣ statistikъ (пѣвликѣтѣ ін га-
zeta де Berlin анѣл 1853 Sentемвріе 8) тодї ло-
кѣситорїі знѣ neste алѣ, де ла 18 анї ін сѣсѣ

konsъмѣ ін fie kape анѣ 60 stikле кѣ па-
кїш! Eatъ ми ефектѣлѣ терївїлѣ алѣ аѣестѣї
авѣзѣ рапорѣтѣ totѣ де statistikъ, кѣ ін Da-
nimarcka знде попѣлаңіsnea este нѣмаї де
1,391,967 сѣфрете, esistѣ 3,756 smintїңї, інтре
kapiї sїntѣ 1,995 стѣнїзї (перїовї.)

Ин Paris se konsъмъ пе анѣ знѣ мили-
онѣ ектолітре вінѣ, kape kostъ знѣ мили-
ардѣ (o mie де милионе) франчї ми дин kape
Statѣлѣ траѣе знѣ venїтѣ 200 де мил. O син-
гѣрѣ деарѣ esistъ ін Европа, знде domпїs
temперанѣа ми sobrietatea ін вѣстѣра лѣкрѣ-
рїлорѣ sniptѣoase ми asta e Svedia. Akolo аѣ
esistатѣ ін totѣ тїмнѣлѣ леѣїі пїрѣроасе ін кон-
тра বেגיעї; кїндѣ се рѣсеа ла дїншїі вре з-
нѣлѣ beatѣ, пѣлѣеа знѣ галвенѣ штрафѣ pentрѣ
prima оарѣ, 2 галв. pentрѣ а 2 оарѣ, ла а
3-еа оарѣ 3 ми сѣпѣсѣ ла інкисоаре 'ми пер-
де ми дрентѣлѣ d'a адеѣе знѣ депѣтѣтѣ; аної
дакѣ বেגיעлѣ нѣ s'a kopїriятѣ інкѣ, атснчі este
інкїс ін темнїцѣ ін кѣрѣс де 6 лѣнї пѣлѣ ла зн ан.
Чїне адѣѣе beste akolo d'знѣ омѣ beatѣ, прїї-
меште пе жѣмѣтате дин банїі че пѣлѣеште ве-
גיעлѣ дрентѣ амандѣ (глоавѣ), Stapea де বে-
גיע нѣ poate akolo десвиновѣдїі вр'о kримъ
komисъ 'н stapea аѣеаста, чї омѣлѣ kape а
komисѣ kprima fiндѣ beatѣ, este неденситѣ ін-
tokмаї ка кїндѣ арѣ fi fostѣ ін stapea лѣї
нормалѣ. Toate аѣесте леѣї se пѣвликѣтѣ ін
Svedia ін тодї анїі пе ла тоате висерїчїле супе
шїреа тѣтѣлорѣ.

Ла Meksikanїі античї ера обїѣїѣ, кѣ да-
кѣ се аѣла ла дїншїі вр'знѣ বেגיעѣ некорї-
пївїлѣ, лѣгаѣ н'аѣестѣ непорочїтѣ d'знѣ ар-
ворѣ м'арѣнкаѣ грѣмедї де ченѣшъ прѣсте
дїнсѣлѣ ка сѣ 'лѣ інѣѣе. Moарѣеа знѣї омѣ де
вїѣ ін ченѣшъ, este зна дин неденселе челе
маї терївїле.

Dap ін Rio-Janeiro posesорїі неденсескѣ
пе склавїі лорѣ кѣзѣдїі ін বেגיע, ін модѣлѣ
зрмѣторѣ: ії пѣнѣ інaintea образѣлѣї o мас-
кѣ де фѣрѣ пе kape o інкѣіе printр'о проа-
скѣ че се аѣлѣ ла ѣеаѣ ми дѣпѣ аѣеаста ілѣ е-
снѣнѣ зїле інтрепї ла аршїа соарѣлѣї, kape
este foарте violentъ akolo. Де мѣлѣте опї не-
порочїтѣлѣ нѣ poate сѣ раѣде мѣлтѣ недеанса
аѣеаста ми сѣкомѣтѣ (kade жосѣ мортѣ). Опї

kəm, pedeansa e foarte krød̄ mi demn̄ de tiranii ačeia, kapii ač f̄k̄st̄ o pas̄ întreart̄ de oamenī sklavi mi proprietatea lor̄.

Kîte odat̄ bejia 'mi r̄seente pedeansa ei foarte krød̄ mi keap kîte odat̄ terivil̄. Ama s. e. în orash̄l̄ Lille în an̄l̄ 1853 o femeie s̄p̄s̄ patimeī bejiei a v̄st̄ într'v̄n̄ k̄ps̄ de 3 zile 13 klondipe mari de pakiš tape m'a m̄rit̄ v̄nd̄ pe cel̄ d'al̄ 14-lea. O asemenea fant̄ s'a întimplat mi'n B̄ks̄-remti înainte k̄ kiđi-va anī, k̄ toate k̄ la noi ast̄ patim̄ v̄rit̄ e rar̄ la lok̄itorii indiieni. Medicii k̄nosk̄ ak̄m̄ v̄n̄ fel̄ de moarte terivil̄, kape s'a întimplat̄ v̄neopi la oamenī bejivi (mai k̄ seam̄ ceī ce beaš pakiš), adik̄: kor̄n̄l̄ lor̄ s'a aprins de sine m'a aps̄ p̄f̄k̄nd̄-se în chen̄sh̄. De mi ačeast̄ fant̄ rar̄, a fost kontestat̄ în timp̄rile noastre de k̄tre v̄ni medicii, însă n̄ e imposibil̄ ka snipt̄l̄ p̄t̄r̄nzind prin toate des̄t̄rile kor̄n̄l̄i, v̄ni bejiv̄, s̄ le fak̄ mai inflamabile mi s̄ prod̄k̄ o asemenea katastrof̄ final̄.

Afar̄ d'ast̄ întimplare rar̄, medicii ač okazisne adese opi a ob̄serva v̄n̄ fel̄ de smintipe sač nev̄nie, ce se deklar̄ la oamenii s̄p̄s̄mi patimeī bejiei. Ačeast̄ smintipe, k̄nosk̄st̄ s̄v̄ n̄smipe de Delirium potatorum, este karakterizat̄ prin ačeea, k̄ p̄tima-șl̄i trem̄r̄ m̄inele mi ničioarile, delir̄eaz̄ (vor̄șente aișrea), n'are noft̄ de min-kape, are o sete infernal̄ kape n'o noate astim-p̄ra k̄ ap̄; apoi kinșirea l̄i cea mai mare este, k̄ n̄ poate s̄ doarm̄, k̄v̄i v̄v̄nd a adormi 'i v̄n̄ fel̄rimī de viziv̄ni, 'i se pare k̄ vede sobolanī, por̄ci mi alte animale, av̄nd̄ forme monstr̄vase mi de speriat̄ mi ačeste viziv̄ni 'i f̄r̄p̄ somn̄l̄. Ačest̄ nenop̄očit̄ ar fi p̄rd̄st̄ f̄r̄p̄ ačstor̄v̄l̄ p̄emediiilor̄ adsk̄toare de somn̄ mi kape liniștesk̄ snipt̄l̄ l̄i cel̄ înt̄p̄itat̄.

K̄ toate esempl̄ele ačestea, kape s̄nt̄ niște ingrozitoare admoniționī (ad̄șerī a minte), tot̄ n̄ poate čineva s̄ des̄vede n'v̄n̄ bejiv̄ de patima sa, kape e mai forte dek̄it̄ voinda sa; ba ink̄ la v̄ni este v̄n̄ efekt̄ al̄ de-panțiareī stomak̄l̄i, sač al̄ ipitajisnei nev̄-

lor̄. S'ač v̄z̄st̄ dame nobile d'o kondsit̄ ne-reproșabil̄, kape v̄nd̄ pakiš mi snipt̄ în k̄-timī mari, kind̄ ač fost̄ an̄skate de atak̄rile Hysterice, ač k̄z̄st̄ în patima bejiei. S̄nt̄ niște ar̄đi mi profesioni kape dis̄p̄n̄ pe om̄ la ačest̄ v̄ič̄: s. e. instr̄mentele de m̄zik̄, p̄ek̄m: l̄v̄ta, klarineta mi tr̄im̄v̄da, kape prin ipitajisnea mi v̄sk̄v̄isnea ce prod̄k̄ as̄upra organelor̄ respirajisnei, ink̄lin̄ pe oamenī foarte m̄l̄t̄ la bejie, de ačeea m̄l̄đi dintre artistii de ačeste instr̄mente s̄nt̄ dis̄v̄n̄l̄i l̄i Bak̄. Dak̄ dar pe d'o parte e greș a avea p̄stere, prin infl̄inșele fisice mi morale, as̄upra v̄ni om̄ dat̄ k̄ tot̄l̄ patimeī bejiei, pe d'al̄t̄ parte s'a ar̄tat̄ k̄ infl̄inșele fisice mi morale as̄upra v̄nei naționī s̄v̄s̄e ačestei patime, n̄ ač fost̄ demarte. Ak̄m kiđi-va anī, patima ačeast̄ ačensese la klasele inferioare în Marea Britanie, la v̄n̄ grad̄ atit̄ de mare, ink̄it s'a ar̄tat̄ în v̄l̄đile din London niște s̄cene nes̄portabile kape ač înt̄p̄stat̄ pe tođi voiaționii ce veneaš akolo; dar de kind̄ în Anglia s'ač format̄ societ̄đi de temperanđ, kape din zi în zi k̄v̄tir̄ o întindepe mai mare, ačeste s̄cene greșoase s'ač p̄rit̄. Skon̄l̄ societ̄đilor̄ de temperanđ este, d'a opri toate v̄st̄rile snipt̄oase din v̄sl̄ (ob̄içeiș) domestik̄. Niçi vere, niçi vin̄, pakiš, snipt̄, rom̄ mi ačte v̄st̄rī, n̄ treb̄e s̄ înt̄re în kasa v̄ni mem̄r̄ al̄ ačestei societ̄đi; n̄mai k̄nd e volnav̄ čineva at̄n̄v̄ este permis̄ a bea p̄emediile p̄er̄tite k̄ snipt̄ (s. e. fel̄rimī de nik̄t̄rī ș. č. l.) În lok̄l̄ v̄st̄rilor̄ snipt̄oase, p̄komand̄m̄ v̄st̄ra mai deas̄ de kafea mi de čeiș, mi 'n lok̄ d'a mer̄pe D̄mineka în kir̄ișm̄, p̄komand̄m̄ ask̄l̄t̄re k̄ atențion̄ a p̄rediv̄ilor̄ în v̄s̄epik̄ v̄it̄re v̄rselor̄ din Biblie ș. č. l.

În Marea Britanie mi 'n Stat̄rile v̄nite ale Americi, se afl̄ ak̄m m̄l̄đi mem̄ri ai ačestei societ̄đi; însă Diatetika raționabil̄, n̄ este partizan̄ ačestei esaperajisni; ea čere mi aiv̄ mediz̄l̄ v̄st̄, d̄nd̄ niște prin-čini raționabil̄, kind̄ v̄n̄ om̄ poate s̄ înt̄re v̄inșele l̄k̄r̄rile snipt̄oase ka s̄ n̄ 'i fie v̄t̄m̄toare, či din kontra folositoare

снѣтъдеї салѣ. Ачешті прінчїпї, каре'ї дѣм дрентѣ рѣснѣнсѣ ла зршѣтоарѣа кѣстїснѣ де Дїатетїкѣ, сїнтѣ:

Kestisnea 1-ea. Чїне поате сѣ веа фѣрѣ вѣтѣмаре вѣтѣрї снїртѣоасѣ? Рѣснѣнсѣ. Нѣ-маї оаменїї чеї марї, конїї нїчї одатѣ: знѣ конїлѣ каре веа вѣтѣрї снїртѣоасѣ (вїнѣ саѣ ракїѣ), естѣ сѣнѣсѣ ла фелѣрїмї де натїмї де канѣ шї де окї; ва їнкѣ де мѣлатѣ орї се дес-волтѣ ла асемenea конїї hydrocephalu (анѣ їн канѣ), атѣнчї конїлѣлѣ моарѣ, саѣ шї де тѣрѣште, де вїне стѣнїдѣ пентрѣ тоатѣ вїадѣ, дорїндѣ де їмпрѣснарѣа сексѣлорѣ се десвоалтѣ ла дїн-сѣлѣ преа де тїмнѣрїѣ, к'знѣ кѣвїнтѣ ачестѣ конїлѣ рѣмѣне о фїндѣ мїзерабїлѣ.

Їн етatea де омѣ форматѣ (адїкѣ де ла 20—50 де анї), вѣтѣра лѣкрѣрїлорѣ снїртѣоасѣ естѣ фолосїтоарѣ дѣпѣ вр'о остенеалѣ марѣ, ка сѣ шї прїнзѣ їнїма, дѣпѣ кѣм зїче еспресїснѣа понѣларѣ. Іар кїнд воеште сѣ їнтрѣпрїнзѣ о лѣкрѣре остенїтоарѣ кѣ корнѣ саѣ кѣ снїрїтѣ, сѣ нѣ веа вѣтѣрї снїртѣоасѣ, каре їнтѣнѣкѣ снїрїтѣлѣ шї паралїзѣлѣ кор пѣлѣ. Обсервациѣнеа а арѣтатѣ кѣ маї тоїї оаменїї. каре аѣ лѣкрѣратѣ мѣлѣтѣ кѣ снїрїтѣлѣ шї тотѣ д'о датѣ аѣ абѣзатѣ їн вѣтѣра лѣкрѣрїлорѣ снїртѣоасѣ аѣ дебенїтѣ їн вѣтѣрї-неѣлѣ лорѣ кѣ тотѣлѣ стѣнїзї. Нѣ се афїлѣ нїчї о кѣстїснѣе, їн каре чївїлїзациѣнеа модернѣ сѣ фїе атїтѣ де контрѣпїе кѣ старѣа ноастрѣ натѣралѣ шї діатетїкѣ, декїтѣ кѣстїснѣе сѣа-рїлѣлѣ вѣтѣрїлорѣ снїртѣоасѣ. Кѣ лѣкрѣрїлѣ нѣої, остенїтоарѣ де снїрїтѣ каре чеѣре де ла ної чївїлїзациѣнеа модернѣ, с'а 'ммѣлїтѣ шї дорїндѣлѣ ноастре фїзїче шї матерїалѣ, каре тѣрѣвѣ сѣ пѣстѣрѣе ачестѣ корнѣ де ла каре се чеѣре атїтѣ де мѣлѣтѣ. Алїментѣлѣ ординѣре каре ераѣ сѣфїчїентѣ (їндѣстѣлѣ) а пѣстѣра знѣ корнѣ алѣ знѣї омѣ неактївѣ дїн секолїї тѣрѣкѣлї, аѣ дебенїтѣ нессфїчїентѣ пентр'знѣ омѣ мо-дернѣ, а кѣрѣї вїеадѣ естѣ пїлїнѣ де рїндѣрї остенїтоарѣ, де пасїснї вїолентѣ, каре фачѣ пе омѣ сѣнѣсѣ лорѣ шї'лѣ їмѣтѣрїнескѣ кѣрїнд, де амбїдїзїнї, каре, ка знѣ верме, роаде шї кон-сѣмѣ тоате форѣдѣлѣ ноастре; нїїнеа шї карнеа нѣ сїнт де стѣлѣ сїпѣ а сѣсїїне їн екїлїврѣлѣ вїедеї знѣ асемenea орғанїзмѣ атакатѣ шї з-

satѣ їн тоате пѣрїдїлѣ лѣї, чї тѣрѣвѣ шї алѣ есчїтamente ка сѣ їнспїре о енерѣїлѣ нѣоѣ ачестѣї машїне аменїндѣатѣ д'о рѣїнарѣ гравнїкѣ А-честѣ есчїтamente не прокѣрѣ о вѣтѣрѣ нѣ-сѣратѣ а лѣкрѣрїлорѣ снїртѣоасѣ.

Ачестѣ рѣгѣлѣ пѣнералѣ аѣ о валоарѣ е-кѣалѣ пентрѣ вѣрѣвѣлїї ка шї пентрѣ фемѣї, їн сѣ сексѣлѣ фемѣескѣ, фїнд сѣнѣсѣ ла маї пѣїїне лѣкрѣрї остенїтоарѣ їн прївїндѣа кор-пѣлѣї шї а снїрїтѣлѣї; де ачѣеа аѣ тѣрѣвїндѣ шї де маї пѣїїне есчїтamente. Аша дар вѣ-тѣра лѣкрѣрїлорѣ снїртѣоасѣ нѣ е фѣрѣмоасѣ нїчї конвенабїлѣ пентрѣ сексѣлѣ фѣрѣмосѣ. А-семenea ведѣмѣ кѣ шї кѣтїмеа алїментѣлорѣ че ле їеа фемѣеа, естѣ маї мїкл декїтѣ ачѣеа а вѣрѣватѣлѣї; фїндѣ-кѣ еа арѣ їн пѣнерѣ знѣ корнѣ маї мїкѣ декїтѣ алѣ вѣрѣватѣлѣї, ва їнкѣ крѣерїї фемѣеї сїнт кѣ а зѣчѣа парѣ маї мїчї декїт аї вѣрѣватѣлѣї шї пѣлѣмїнїї кѣ а дѣоѣ-спрѣ-зѣчѣа парѣ. Апої орї че корнѣ, каре рѣс-пїрѣ маї пѣїїнѣ, консѣмѣ шї маї пѣїїнѣ шї прїн зрмарѣ арѣ тѣрѣвїндѣ де маї пѣїїне алїментѣ пѣстѣрпante.

Kestisnea a 2-oa. Кїнд поате чїне-ва сѣ веа кѣ мѣсѣрѣ лѣкрѣрїлѣ снїртѣоасѣ? Рѣс-нѣнсѣлѣ естѣ: фїнд кѣ їн оѣлѣ де лѣкрѣ, нѣ се кѣвїне а веа, де ачѣеа естѣ евідентѣ (їн-ведѣратѣ) кѣ вѣтѣра лѣкрѣрїлорѣ снїртѣоасѣ тѣрѣвѣ сѣ фїе рѣзѣрѣватѣ пентрѣ оѣлѣ мїнкѣ-рѣї, дѣпѣ че омѣлѣ а тѣрїнатѣ тоате оперѣ-рациѣнїлѣ салѣ дїзрне, ва сѣ зїкѣ: чеѣа ла прїнзѣ шї чеѣа маї мѣлѣтѣ ла чїнѣ.

Еарна омѣлѣ арѣ маї мѣлѣтѣ тѣрѣвїндѣ д'о вѣтѣрѣ снїртѣоасѣ їнкѣлїзїтоарѣ де кїтѣ вара; їн кѣлѣторїї маї мѣлѣтѣ де кїтѣ акасѣ; кїнд е тїпїстѣ маї мѣлѣтѣ декїтѣ кїнд е вѣселѣ; де ачѣеа кѣ дрентѣ кѣвїнтѣ зїче Skрїнтѣра sakрѣ: „шї вїнѣлѣ вѣселеште їнїма омѣлѣї“, а-семenea шї'н конвалѣсчѣнїлѣ (скѣларѣ дѣпѣ во-алѣ) дѣпѣ натїмї лѣнїї шї консѣманте, вѣтѣра мѣсѣратѣ а лѣкрѣрїлорѣ снїртѣѣасѣ їар е фолосїтоарѣ.

Kestisnea 3-a. Карѣ дїнтѣре вѣтѣрїлѣ снїртѣоасѣ сїнтѣ чѣлѣ маї фаворабїлѣ? Рѣснѣнсѣлѣ ачестѣї кѣстїснї естѣ дїффїчїлѣ, кѣчї аїчї ведѣмѣ, кѣ доммѣнте о дїффѣрїндѣ марѣ їнтѣрѣ пѣсѣтатѣлѣ кїмїчѣ шї чѣлѣ фїсїолоѣчїе.

Pe kindă Kimia a deskonopită alcoolulă (smițtălă) în rakiș 'n vină mi 'n bere, Fisiologia arată, că efektele avestopă vătăpă așșupra korpălăi omeneșkă sîntă foarte diverse mi Kimia nînz akəm n'a pătătă esnlika faktămălă, de ce popălăi kape veaș mătă bere, aș o întelițință domoală mi sînt sșușmă leneviei, dar sîntă konstanți în întreprinderile loră, pe kind din kontra, așeia kape veaș vină sîntă d'șnă karakteră viș mi enerjikă, înș nș sîntă konstanți în întreprinderile loră mi 'mă skimăș adese opă opiniziune mi afekțișniile loră; iar așeia kape veaș rakiș, de vină demoralizati mi stșnizi că totălă. Fisiologulă întreaș akəm pe kimistă: de șnde provină așeste differite effekte, dintp'o kășză komșnă, adikă din alcoolă (prinținălă smițtoșă) kape se află în toate așeste vătăpă? Kimistălă, nînz akəmă n'a pătătă da șnă respnșă sșficiență.

Așă dar kind mtiința nș e în stare a ne lșmina, țreșse șă alergămă la esperiența kape a arătătă că, dintre toate vătăpăile smițtoase, vinălă este celă mai pșșină vătămătoră șnșțășiei mi moralei pșșliche.

Eată o fantă kșrioasă: în toate țerile șnde vinălă este vătăpă popălăre, akolo viciălă vediei este mătă mai pșșină komșnă dekătă în țările șnde nș veaș vină. În Rșșia, Danemarka, norđălă Pșșiei, Anglia mi norđălă Americiei, vedia este mătă mai komșnă dekătă în șvđălă Franției, țermaniei, Șngariei, Ișnaniei, țărției mi kiar la noi.

În raportălă așesta, Kimia a făkătă șnă progresă mare, ea a arătătă, că în țările norđice, șnde kșătăra viciiei nșmă rezșente, akolo poate șă se făkă șnă vină foarte vșnă din zeama arșmeloră, printp'o metodă nșmită galizape (kape konsistă în a îndălci vină că zahară, dșpă șnă modă sistematikă).

Apoi fiindă-că făbrikașionea zaharălăi, kape se întinde din zi în zi mai mătă, a eștenită mătă așestă artikolă; de așeia pștemă șpera că în bitoră fie-kape omă, măkară celă mai șăpakă din toată Eșropa, va avea Dșmineka, nș nșmă o rșină în oala șă kəm zice Henric IV în Franția, dar m'o stikălă de vină vșnă natărală șăș artifițială la masa șă.

Kșestișnea IV-a. Kit țreșse șă vea șnă omă din vătăpăile smițtoase?

Respnșă. Niči odată atită, în kită șă se îmșete; dar mai că șeamă șă nș se obișnășeakă a fi veată; kăți pentpă odată șăș de dșoș opă pe ană nș strikă a. fache kite o mikă șerștoare în kreeră. Pape infrakțișni în Diatetikă sînt tokmă așștoarele ei, zice Hufeland. În toate zilele la prinășă șăș la țină poate șă vea țineva la masă kite șnă pașară șăș dșoș de kite 50 dramăpă de vină, înș este mi mai bine ka șă nș se obișnășiaskă țineva în toate zilele că vătăpă vinălăi șă nș se făkă sklavă ală pivnișiei șale mi a' mă șerșva pentpă viadă niște zile eșșenționale kape se nșmeskă zile de șerșțcare mi kape nș linseskă la niči șnă popălă (șă inkă la șni sîntă prea mătă). Aște zile eșșenționale pștîndă fi pșvite ka poezia viciiei, în kape omălă dekorează korpălă șăș că vășminte deoșevite, de așeia 'i e permisă atășni a dekora mi smițtălă, kape'ălă va pșpta prin reșizi; nșoi dîndă'ă arini de Perazd șnpe a fache în kite-va ore țeva eșkșrșișni întp'o lșme ideală nekșnoskătă pentpă eșă. Dar țreșse șă se pșzeaskă bine la așeste eșkșrșișni aeriene, almintrelea a dșoa zi dimineada va kădea că ariniile pșnte (poate mi oasele pșnte) în lșmea materială, prekșm ș'a întîmplată din timpălă lăi Noe nînz aștăzi șă keap de aștăzi neste șnă ană eară se va mai întîmpla d'al-de-aștea.

Eată o kșpioșitate! Aștăzi la 6 ore dimineada, a țșnată mi a fășperată de nată opă șna dșne alta; totă-d'o-dată a kșzătă mi o ploaie penede. Aștă fenomenă de mi e rară, dar nș e că totălă eștrapdaniră, kăți kindă eară e moale, ka akəmă, a-

țșni, țensizișnea elektrikă poate șă așșngă la șnă gradă așă de mare ka mi văra mi șă fășpere, va inkă șă mi țrșșneaskă, prekșm ș'a întîmplată de șnăzi kiară în țermania.

Zaxarxлѣ шї istoria лѣї.

Artikolxлѣ III.

Zaxarxлѣ de sfekлe, de kърmалe шї de kочeнї de поpомѣѣ.

Necesitatea este tatxлѣ invenциѣнїлорѣ o-
menештї; omѣлѣ fiindѣ silitѣ a кѣѣта, рѣсеште
перешитѣ ачееа че кастѣ кѣ персеверанцѣ.
Ачееа s'a konfirmatѣ шї в рапортѣлѣ за-
харѣлѣї. Ла вченѣстѣлѣ ачестѣї секолѣ, kindѣ
Наполеон 1-їѣ. а втoкmitѣ системѣлѣ стѣѣ, нѣ-
mitѣ, изолациѣнеа континентѣлѣї, каре консиста в
а попри стѣ нѣ вїе в Европа нїчї о коравїе ен-
глезѣ, атѣнчї вдатѣ захарѣлѣ de tpeстїе, каре нї-
нѣ ачї ера нѣмаї прип корѣвїї енглезе, вмпор-
tatѣ в Европа, s'a флкѣтѣ невѣзѣтѣ.

Европeнїї н'аѣ маї авѣтѣ захарѣ ла мїн-
кѣрїле шї дѣлчедѣрїле лорѣ, че каламитате!
Гѣвернѣлѣ франчeсѣ а промїсѣ кимистїлорѣ
ѣнѣ прeдѣ д'ѣнѣ мїлїонѣ de франчї, нѣмаї стѣ
рѣсеашкѣ мїзлoачe д'а skoate захарѣ дїнтр'o
плантѣ че крeштe в Европа, ка стѣ нѣ маї
аїѣтѣ тpeвѣнцѣ Европeнїї а плѣтї енглeзїлорѣ
атїтeа мїлїoанe de галвeнї пe анѣ, нeнтрѣ за-
хѣрѣлѣ de tpeстїе адѣсѣ de пeстe Очeанѣ.
Еатѣ кѣм Kimia а кѣштїратѣ авeстѣ прeдѣ,
fiindѣ кѣ а рѣсїтѣ мїзлoачe влeснїтoапe д'а
skoate захарѣ дїн sfekлe, кape сѣнтѣ foапte
комѣпe в Европа. Sfekлa дїн кape се фачe
захарѣ (Beta Vulgaris, betterave, Runkelruibe)
кoнpїндe а зчeа пapтe дїн рeстатeа eї за-
харѣ: внтр'o 100 oka de sfekлe, се афтѣ 10 oka
захарѣ, внсѣ некpїсталїзатѣ. Modѣлѣ дѣнтрѣ
кape се skoate авeстѣ захарѣ естe чeлѣ эр-
мѣтopѣ: прип нїштe машинe чїлїндpїчe, sfekлa
се рѣпe в вѣкѣвїї мїчї, шї се мeстeкѣ пїнѣ
kindѣ се фачe ка ѣнѣ фeлѣ de вpагѣ, кape
пѣсѣ в сачї шї stoапсѣ сѣв тeаскѣ ласѣ стѣ
кѣрѣ дїнтр'їнса ѣнѣ сѣкѣ дѣлчe. Кѣ авeстѣ
сѣкѣ се эрмeазѣ втoкмаї ка шї кѣ сѣкѣлѣ
skosѣ дїн тpeстїa de захарѣ, адекѣ: влѣ амe-
stekѣ кѣ вapѣ нeстїнсѣ ка стѣ нѣ се акpеас-
кѣ, влѣ фepѣ пїнѣ се кpїсталїзѣ шї пe эрмѣ
влѣ пѣнѣ в вѣтoаe рѣэpїтe ка стѣ се поатѣ
скѣрпe сїpoнѣлѣ дїн захарѣлѣ кpѣдѣ шї solїдѣ.

Zaxarxлѣ кpѣдѣ de sfekлѣ нѣ e вѣнѣ de
mїнkatѣ, fiindѣ кѣ ape ѣнѣ мїpoсѣ de sfekлѣ,
de ачeeа влѣ рафїнезѣ прип фeлѣрїмї de опе-
рациѣнї кимїчe, в кape внтрѣ шї операциѣнеа
de фїтpape прип oасe de анїмалe moаптe, шї
аша захарѣлѣ есe алѣ шї вїне кpїсталїзатѣ
дѣнтрѣ кѣмѣ се вeдe в кoмepчїѣ. Іар сїpo-
нѣлѣ de sfekлѣ естe внтpeвѣнцатѣ нѣмаї нeн-
трѣ пpодѣкциѣнеа снїртѣлѣї, даp мї авeстѣ
снїртѣ нѣ e вѣнѣ de вѣзѣтѣ, кѣчї ape o oдоape
de sfekлѣ, чї естe внтpeвѣнцатѣ нѣмаї ка
снїртѣ de машинѣ. Вн totѣ тїмпѣлѣ пeсвeлe-
лорѣ, ла вченѣстѣлѣ авeстѣї секолѣ, захарѣлѣ
de sfekлѣ ера сїнтрѣ внтpeвѣнцатѣ в Евро-
па; даp дѣнтрѣ вкeрeа пѣчeї в анѣлѣ 1815
kindѣ а вченѣстѣ eар захарѣлѣ колонїалѣ а
внтра в Европа, фабpїчїлe de захарѣ de tpe-
стїe дїн Цepманїa, кape skotea атѣнчї нѣмаї
пїнѣ ла 2 пpочeнцї захарѣ кpїсталїзатѣ, пe
пѣндѣ стѣ конкѣрe кѣ захарѣлѣ de tpeстїe,
s'aѣ дeсїнцатѣ; пe kindѣ в Франчїa гѣрeр-
нѣлѣ вpїндѣ а снїрїжїнї авeастѣ нѣoѣ pамѣрѣ
а вндѣстpїeї арпїкoлe, а пѣсѣ нїштe takсe маpї
асѣпpa захарѣлѣ стpеїнѣ, шї астѣ-фeлѣ а а-
жѣнсѣ, ка фабpїчїлe de захарѣ вндїпeнѣ (de
sfekлѣ) стѣ се пїe пїнѣ в зїoа de астѣзї. Вн
авeстѣ тїмпѣ, мeтoадeлe кимїчe, внтpeвѣнцатe
вн авeстe фабpїчї, аѣ флкѣтѣ пpогpese аша de
внsemнate, вн кїтѣ аѣ ажѣнсѣ а кѣштїра пїнѣ
ла 7 шї кїapѣ 12 шї 15 пpочeнцї de захарѣ
кpїсталїзатѣ de sfekлe. Astѣ-фeлѣ захарѣлѣ de
sfekлe а пѣтѣтѣ конкѣрa кѣ чѣлѣ de tpeстїe
кїapѣ фѣрѣ вaмѣ маpе; de ачeeа вн тїмпѣлѣ
нoстpѣ фабpїкациѣнеа захарѣлѣ de sfekлѣ s'a
внтїнсѣ мeлѣтѣ, нѣ нѣмаї вн Франчїa чї шї вн
Цepманїa, Пoлонїa, Pѣсїa, шї дїн зї вн зї
кѣштїгѣ o дeсвoлтapе маї маpе. Акѣм се
шїтїe кѣ в Европа се пpодѣчe пe анѣ 362
мїлїoанe фнцїї de захарѣ de sfekлѣ, адїкѣ, а oнтa
пapтe дїн тоатѣ кѣтїмeа захарѣлѣ пpодѣсѣ

întp'ânş anş nests totş глобелş пѣмînteskş. Eatş aчi o mikş tabelş statistikş desîpre nѣмѣрелş fabричîлорş de захарş de sfekлş din difepite дѣрi шî алş фшңилорş de захарş prodşş întp'insele ne fie kape anş.

Нѣмеле дѣрîлорş.	Нѣмѣрелş фабричîлорş din ачесте дѣрi.	Нѣмѣрелş фшңилорş prodşşî ne anş.	Ла kшi fшңî se аркѣ ne anş prodşkшi-şnea захарелi de sfekлş din ачесте дѣрi.
Rusia.	360	200,000	70 milioane.
Francia.	333	440,000	150 id.
Germania şnitş.	237	360,000	130 id.
Belgia.	30	400,000	12 id.
Austria.	kiteva.	160,000	15—20 id.

Табела ачеста аратş шî градşлş перфекциşнеi metoadелорş апликате ла фабричîле де захарş, îн difepitele дѣрi але Европѣ; аша vedemş, кѣ îн Françia 334 фабричî, prodşkş de дшрş opî маi мѣлтş dekitş 360 îн Rusia. De ачeia îн rapontşлş мѣрimei prodşkшişнеi захарелi îн fie-kape фабрикт, Françia окшпş rangşлş челş din tiiş; дшпş dînsa vine Belgia, apoi Germania şnitş, шî îн fine Rusia шî Austria.

Esucriençele фѣкште îн аниi din şрмѣ аш арѣtatş rezşлтatele şрмѣтоаре: кѣ kîтş sfekлеле şînt maî miçî, кѣ atîтş şînt maî vorate îн захарş; partea sfekлei че kpeште îн пѣмîntş koprinde захарş, iar чеa din афарş нѣ; îн климеле seçetoase, maî кѣ seamş kindş нѣ плозş, дшпş че pesарş sfekлеле, атшчî se адшнѣ мѣлтş захарş îн sfekле.

Îн дѣрîле şnde rezşemte vine opzş шî kartofii, akolo rezşeskş vine шî sfekлеле, prin şрmare akolo se face шî мѣлтş захарş.

Kindş пѣмîntşлş este îнгрѣшатş de kşpîndş, атшчî sfekлеле нѣ şîntş vorate îн захарş; din kontra, кѣ kîтş интервалелş întpe îнгрѣшареа шî şдîреа sfekлелорş e maî mare, кѣ atîтş sfekлеле şîntş maî vorate îн захарş.

Îн Françia, şnde îнграше пѣмîntşлş, skotş dîntp'ânş poroň 180 пîнѣ ла 200 мѣжî de sfekле марî, ne kindş îн Germania (îнгрѣ Mardesşr), şnde нѣ îнграшѣ пѣмîntş, skotş нѣmaî 140—160 мѣжî de sfekле miçî; îнсѣ ачесте din şрмѣ даш maî мѣлтş захарş de kîтş челе dîntiîş. Îн Françia кѣшîтîř 10—12 проценцî захарş de sfekлѣ, iar îн Germania (îнгрѣ Mardesşrş) kîшîтîř 15—18 проценцî

Zaxapslş de palmiere saş de kşрmale

Чеa maî mare parte din familia palmierîлорş, maî кѣ seamş арборîi kape prodşkş кѣрмало (Phoenix dactylifera), skotş din florîле лорş şнş sşkş дшчѣ, kape kindş 'лş ferbemş, дѣ şнş felş de захарş d'o колоаре oakemş, нѣмîтş Iaggarij. Îн îнсѣлîле Oceaniei ferbş sşkşлş provenîтş din арборелş че prodş-че фѣктеле нѣмîте Cocos шî fakş din sşkşлş ачеста şнş felş de захарş. Dar кѣрмалелş сѣлѣatikş (Phoenix sylvestris), este челş maî voratş îн захарş, нѣmaî dîntp'ачестş арборş se кѣшîтîř îн климеле calde пѣнѣ ла 130 milioane фшңî de захарş. India (Bengalu) este дѣра îн kape se prodşче шî se konsşмѣ чеa maî mare parte din ачестş felş de захарş; îнсѣ o parte dîntp'îнсѣлş мерçe îн Anglia, şnde se vinde дрентş захарş de trestie: кѣчî захарелş de кѣрмале seamşнѣ преа мѣлтş кѣ челş de trestie.

Prodşkшişnea захарелi din toate felş-рîле de palmiere se sşе ne anş ла нѣмѣрелş de 220 milioane фшңî, адîкѣ: ла а 24-а parte din кѣtimea захарелi skosş din toate felş-рîле de veçetale захарîфѣре че se prodşkş ne anş neste totş пѣмîntş. Aчî trestie sѣ поменîмş кѣ se poate skoate захарş din пѣпенî, din kastane шî din kakao, îнсѣ îн кѣ-тîмî foapte miçî, de ачѣea нѣ se îнтреşîнçеа-зѣ îн komerçîш.

Zaxapslş de porşmşş saş kşkşpsşş. Kоченîi de porşmşş, пѣшî sşб teaskş, даш şнş sşkş дшчѣ, din kape poate sѣ se fakş şнş felş de захарş d'ânş rēstş foapte плѣкштş.

Ачестş захарş se обîнîнçîа ла Meksika-nîi ачîчî îнкѣ înainteа sosipei Isuaniolîлорş îн America. Îн Statşрîле-Şnite аш îнчепштş îн zilele noastre а тачѣ черкѣрî ka sѣ skoatş захарş din kоченî de порşмşş шî аш rezşîтş, îнсѣ n'аш пѣтѣтş пîнѣ акшмş сѣлş prodşкѣ îн кѣтîмî марî, supre а пѣтеа konkşра îн komerçîш кѣ захарелş de trestie; dar кѣ toate astea este o mare probabilitate, кѣ ачѣesta ва rezşî îн nordşлş Americiei, şnde кѣлтѣра порşмşşлi e foapte întîнсѣ ka шî ла noi.

Şîntemş îнкpedîнçацî кѣ фабрикациşnea de захарş din kоченîi de порşмşş, арş пѣтеа жѣка şнş polş mare îн prinçipatele Danşbiene.